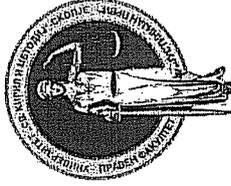

УНИВЕРЗИТЕТ „СВ.КИРИЛ И МЕТОДИЈ“
"SS. CYRIL AND METHODIUS", UNIVERSITY, SKOPJE
ПРАВЕН ФАКУЛТЕТ „ЈУСТИНИЈАН ПРВИ“, СКОПЈЕ
FACULTY "IUSTINIANUS PRIMUS", SKOPJE

ЗБОРНИК
НА ПРАВНИОТ ФАКУЛТЕТ
„ЈУСТИНИЈАН ПРВИ“ ВО СКОПЈЕ

COLLECTION OF PAPERS
FACULTY OF LAW "IUSTINIANUS PRIMUS" IN SKOPJE
МЕЃУНАРОДНА КОНФЕРЕНЦИЈА
МЕДИУМИТЕ И ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА
INTERNATIONAL CONFERENCE
MEDIA AND HUMAN RIGHTS

**ЗБОРНИК
НА ПРАВНИОТ ФАКУЛТЕТ
„ЈУСТИНИЈАН ПРВИ“ ВО СКОПЈЕ**

РЕДАКЦИСКИ ОДБОР

проф. д-р Рената Тренеска-Дескоска, Македонија;
проф. д-р Јасна Вачовска Недиќ, Македонија (уредник);
проф. д-р Каролина Ристова-Астеруд, Македонија;
доц. д-р Даниела Блажевска, Македонија;
доц. д-р Ирена Рајчиновска Пандева, Македонија;
доц. д-р Александар Љ. Спасов, Македонија;
доц. д-р Милена Апостоловска-Степаноска, Македонија (секретар);
проф. д-р Андрос Тершек, Словенија;
проф. д-р Тома Горјевиќ, Србија;
проф. д-р Горкем Атсингур, Киргистан;
проф. д-р Еника Абази, Албанија;
проф. Мери Марес, САД;
проф. д-р Елена Маркова, Русија;
проф. д-р Слаѓана Стаменковиќ, Србија;
проф. д-р Марија Игњатовиќ, Србија;
проф. д-р Мурат Акташ, Турција;

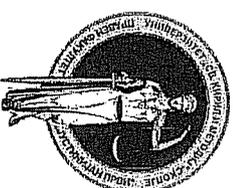
Правен факултет
„Јустинијан Први“ – Скопје

Печати:
МАР - САЖ

Тираж: 300

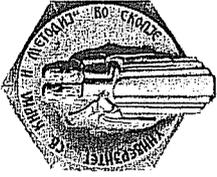
УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“
"SS. CYRIL AND METHODIUS" UNIVERSITY, SKOPJE
ПРАВЕН ФАКУЛТЕТ „ЈУСТИНИЈАН ПРВИ“, СКОПЈЕ
FACULTY "JUSTINIANUS PRIMUS", SKOPJE

**ЗБОРНИК
НА ПРАВНИОТ ФАКУЛТЕТ
„ЈУСТИНИЈАН ПРВИ“ ВО СКОПЈЕ**

**COLLECTION OF PAPERS
FACULTY OF LAW "JUSTINIANUS
PRIMUS" IN SKOPJE**
МЕЃУНАРОДНА КОНФЕРЕНЦИЈА
МЕДИУМИТЕ И ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА
INTERNATIONAL CONFERENCE
MEDIA AND HUMAN RIGHTS

Скопје, 2016

Институт за новинарство, медиуми и комуникации
Правен факултет „Јустинијан Први“
Универзитет „Св. Кирил и Методиј“

МЕДИУМИТЕ И ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА

На 10 декември 2015 година, а по повод меѓународниот ден на човековите права, во рамките на Институтот за новинарство, медиуми и комуникации, при Правниот факултет „Јустинијан Први“, Универзитет Св. Кирил и Методиј во Скопје, се одржа Меѓународна конференција на тема „Медиумите и човековите права“. Институтот за новинарство, медиуми и комуникации постои скоро 40 години и образува кадри во областа на медиумите, комуникациите и новинарството.

По повод Денот на човековите права и слободи на Правниот факултет „Јустинијан Први“ говореше и г-дин Џес Л. Бејли во својство на амбасадор на САД во Република Македонија.

Целта на конференцијата беше да овозможи размена на мислења и презентација на истражувачки резултати на оваа суштествена тема медиумите и човековите права, а особено битна за Република Македонија која скоро две децении има проблем во етаблирањето на демократски медиумски систем по европски стандарди.

Во контекст на тоа низа човекови права се повредувани по овој основ и тоа: слободата на изразување, правото на приватност, правата на децата, правото на презумпција на невиност итн. За дискусија беа можни неколку тематски области: човековите права и променливият медиумски простор, медиуми и покривање на вести поврзани со човековите права, улогата на медиумите vis-à-vis општеството, кршење на човековите права и медиумите, односот на медиумите кон прашања за човековите права, човековите права и родовото сензитивно известување, медиумски плурализам и човекови права, политика и медиуми, социјални мрежи и човекови права, медиумски слободи и демократизација, етичко новинарство и човекови права, медиумите на јавниот сервис и човековите права како и медиумскиот простор и човековите права.

Им благодариме на учесниците и авторите кои дадоа вистински придонес во испраќање на разбирлива порака од Конференцијата до македонската стручна и општа јавност за вистинското значење на медиумите во современото политичко милје.

Скопје, декември 2016

проф. д-р Јасна Бачовска Недиќ, уредник

СРП - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

342.72/.73:316.774(082)

МЕЃУНАРОДНА КОНФЕРЕНЦИЈА Медиумите и човековите права (2016 ; Скопје)

Меѓународна конференција Медиумите и човековите права = International conference Media and human rights : зборник на правниот факултет "Јустинијан Први" во Скопје / [уредник Јасна Бачовска Недиќ]. - Скопје : Правен факултет "Јустинијан Први" ; Скопје : Faculty "Justinianus Primus", 2016. - [277] стр. ; 30 см

Текст на мак. и англ. јазик. - Фусноти кон текстот. - Библиографија кон трудовите

ISBN 978-608-4655-63-3

1. Гл. ств. насл. 2. Насл. ств. насл. - I. International conference Media and human rights (2016 ; Скопје) види Меѓународна конференција Медиумите и човековите права (2016 ; Скопје)
а) Човекови права и слободи - Медиуми - Собори

COBISS.MK-ID 102155274

Содржина:

МЕДИУМИТЕ И ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА	V
д-р Рената Тренеска - Дескоска МЕДИУМСКИТЕ СЛОВОДИ И ДЕМОКРАТИЈАТА	1
д-р Јасна Бачовска Нелиќ СЛОВОДА НА ИЗРАЗУВАЊЕ И МЕДИУМСКИТЕ СИСТЕМИ, АКЦЕНТ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	15
д-р Ирина Рајчиновска Цанлева МЕДИУМИТЕ И ДЕМОКРАТИЈАТА ВО ТУРЦИЈА	29
Shajana Stamenkovic, PhD MEDIA REPORTING, SOCIAL EXCLUSION OF MARGINALIZED GROUPS AND THE IMPORTANCE OF MEDIA LITERACY	43
Ariana Qosaj-Mustafa; Bistra Nekova, PhD MEDIA REPORTING ON TRAFFICKING IN PERSONS IN ALBANIA AND KOSOVO: A COMPARATIVE AND HISTORICAL ANALYSIS POST 2000 DEVELOPMENTS	61
Albana Metaj-Stojanova, PhD MEDIA REPORTING ON DOMESTIC VIOLENCE AGAINST WOMEN IN THE REPUBLIC OF ALBANIA	73
Murat AKTAS, PhD THE SOCIAL MEDIA AND ARAB UPRISINGS	83
д-р Таријана Петрушевска ПРАВАТА НА ДЕЦАТА И МЕДИУМИТЕ	95
д-р Миленка Апостоловска-Стананоска МЕДИУМИТЕ И ЕВРОПСКИОТ КУЛТУРЕН ИДЕНТИТЕТ	119
д-р Љубомир Д. Фрчковски ЗАРОБЕНА ПУЌЛИКА (COMPELLED LISTENING)	129
д-р Томе Груевски УЛОГАТА И ФУНКЦИЈИТЕ НА МАСОВНИТЕ МЕДИУМИ ВО КОМУНИКАЦИОНИОТ СИСТЕМ	143
д-р Александра Груевска-Драгулевска; д-р Робан Мисоски; д-р Дивна Илиќ-Димоски МЕДИУМИТЕ И КРИМИНАЛИТЕТОТ И ДЕЛИНКВЕНЦИЈАТА	167

д-р Александра Деаноска – Трендафилова МЕДИУМИТЕ И КРИМИНАЛНАТА ПОЛИТИКА	187
Vanko Uzunov, PhD; Biljana Petrevska, PhD MARKET FOR TELEVISION ADVERTISING, INFORMATION ASYMMETRY AND THE POLITICAL SITUATION IN THE REPUBLIC OF MACEDONIA	203
Danko Spasevski, PhD THE LIABILITY OF INTERMEDIARY SERVICE PROVIDERS AND THE SOCIAL NETWORKS UNDER E-COMMERCE DIRECTIVE	219
д-р Лазар Јовевски ПРАВОТО НА РАБОТА: ЕЛЕМЕНТИ НА ПРАВОТО НА РАБОТА, МАЃУНАРОДНИ И НАЦИОНАЛНИ СТАНДАРДИ, МЕХАНИЗАМ ЗА ЗАШТИТА	231
д-р Тодор Каламаџиев; д-р Александар Ристовски РАБОТНО-ПРАВЕН СТАТУС И ПРЕКАРНА ПОЛОЖБА НА НОВИНАРИТЕ И МЕДИУМСКИТЕ РАБОТНИЦИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	245
д-р Александар Љ. Спасов МЕДИУМИТЕ И ЗЛОСТОРСТВОТА ПРОТИВ ЧОВЕШТВОТО-НАУЧЕНИ ЛЕКЦИИ (СЛУЧАЈОТ НА РУАНДА)	263

д-р Рената Тренеска - Дескоска¹

321.7:[3]16.774-029:34

МЕДИУМСКИТЕ СЛОБОДИ И ДЕМОКРАТИЈАТА

“Има времиња кога молчењето значи соучесништво во неправдата.”
Ayaan Hirsi Ali

Абстракт

Медиумските слободи се една од најбитните основи на секое демократско општество и еден од основните услови за неговиот развој. Неиграњето на слободниот говор, значи воведување на цензура, односно ограничување или забранување на искажување на одредени идеи или информации.

Медиумите играат големо значење во креирањето на јавното мислење, но само слободно и силно јавно мислење може да биде организувачки фактор на власта во нејзината тенденција за јакење и продирање во сите сфери на живеење.

Трудот се осврнува на значењето на медиумите за градење на демократија, како и односот на демократските власти кон медиумите. Како стандарден модел за заштита на медиумските слободи во демократски општества е анализирана заштитата на Европскиот суд за човекови права. Овој суд му дава најширока можна заштита на слободното информирање преку медиумите, бидејќи слободните медиуми се витален елемент на секое демократско општество. Тие гарантираат здраво функционирање на демократијата, изжувајќи ги политичките одлуки и активности на владата на контрола на јавното мислење и го олеснува учеството на граѓаните во процесот на донесување одлуки. Медиумите и надвор од политичкиот процес, помагаат за формирање на јавното мислење засновано врз факти и за негување и стимулирање критичка јавна дебата за прашања од општ јавен интерес.

Во трудот е анализирана и правната рамка за заштита на медиумските слободи во Република Македонија, како и (не)демократската пракса. Напроти уставната заштита на јавниот настап, јавното информирање, слободното основање на институции за јавно информирање, и слободниот пристап кон информациите, слободата на примаме и пренесување на информации, правото на одговор, правото на исправка во средствата за јавно информирање и заштита на изворот на информацијата во средствата за јавно информирање во Република Македонија, праксата покажува поинаква реалност.

¹ Авторката е редовна професорка на Правниот факултет „Јустинијан Први“, УКИМ, Скопје

Д-р Милена Апостољовска-Степаноска¹

316.722-027.6 (4)

МЕДИУМИТЕ И ЕВРОПСКИОТ КУЛТУРЕН ИДЕНТИТЕТ

Апстракт

Сосема нов културен простор на глобално ниво почна да се оформува кон крајот на 20 век. Тоа беше последица на развој на медиумите и комуникациите. Заради специфичноста во политичкото креирање на Европската унија прашањето на европскиот културен идентитет е особено интересно. Во овој правец во ЕУ специфични се политики за заштита на културното наследство, уметничка соработка, потоа поддршка на политиките на државите-членки на полето на културното наследство кои имаат и европско значење. Информацијското општество станува прекупација не само на теоретичарите на демократијата, туку и на политиките на владите, за што репрезентативен пример се државите-членки на Европската унија и Унијата во целина.

Европската Комисија и културниот идентитет

Проектот „Култура 2000“ се смета дека е камен темелник на целокупната активност која од областа на културата се одвива во рамките на ЕУ. Така за ова програма уште се вели дека претставува кулминација на сите дотогашни иницијативи за носење на политики за заштита на културното наследство, преведување или пак уметничка соработка како што е „Каледоскоп“ програмата која има за цел да го поттикне уметничкото и културното творештво во европски рамки и програмата „Рафаел“ која има за цел да обезбеди поддршка за политиките на државите-членки од полето на културното наследство кои имаат и европско значење.

Проектот „Култура 2000“ бил првично замислен како иницијатива во времетраење од 4 години но подоцна нејзиното времетраење било продолжено до до 2006 година. Овој проект бил усвоен од страната на Европскиот Парламент и Советот во 2000 година² и имал за цел да создаде заедничка културна зона за европските народи преку промовирање на културен дијалог. Впрочем, и на насловната веб страна на Европа-култура стои дека „од стапувањето на сила на Договорот за ЕУ културната соработка е во надлежност на Заедницата.“ Други цели на оваа програма биле: да се истакне културната различност и да се развијат нови форми на културно изразување, да се сподели

¹ Авторката е доцент на Правниот факултет „Јустинијан Први“, УКИМ, Скопје

² Одлука бр. 508/2000/ЕС на ЕП и Советот, 14.02.2000, http://eur-lex.europa.eu/legal_content/EN/TXT/?uri=CELEX:32000D0508, пристапено на 24.03.2015

³ http://ec.europa.eu/culture/tools/culture-programme_en.htm, пристапено на 24.03.2015.

заедничко културно наследство кое има европското значење, да создаде интеркултурен дијалог и заедничка размена меѓу европските и не-европските култури итн. Оваа програма ги опфаќа тангот, театарот, визуелната уметност, киното, литературата, уметноста и сите останати форми на креативна активност.⁴ Унијата обезбедила и дополнителни средства за да ја обезбеди конзервацијата на наследството, а еден таков пример е Европскиот Фонд за Регионален Развој. Еден од посебните подпроекти кои влегува во проектот „Култура 2000“ е Евро-лингва кој е важен бидејќи ја прелазнава културата како економски фактор и како фактор за социјална интеграција и државјанство. Исто така проектот „Евро-лингва“ предвидува сите проекти кои ќе произлезат од проектот „Култура 2000“ да се однесуваат на граѓаните и да овозможуваат врска меѓу традицијата и иновацијата.

Друг проект кој што е од значење при градењето на европскиот културен идентитет е проектот „Приоритет 7“⁵ кој се однесува на граѓаните и управувањето во општествата кои се основаат на знаење. Овој проект има за цел да ги мобилизира и интегрира европските истражувачи со цел да ги разбере новите форми на поврзаност кои се јавуваат меѓу граѓаните на Европа во рамките на општеството кое се основа на знаење. Истиот е поделен на седум области на истражување од кои две се директно поврзани со истражување на државјанството: 1. вилијането на европската интеграција и проширување врз управувањето и граѓаните (тука се опфатена демократијата во супранационален контекст, европските граници, новите визии за соседството итн) и 2. Новите форми на државјанство и културните идентитети (има за цел да го промовира граѓанското инволвирање и учеството на граѓаните во носењето на политики во ЕУ и ги опфаќа европската јавна сфера, полот и државјанството во мултикултурните општества, вредностите и религијата во Европа и др.)

„Европски град на културата“ е уште еден проект кој има за цел промовирање на европскиот културен идентитет. Имено преку овој проект се доделуваат големи парични средства на претходно одбрани европски градови каде што се организираат изложби и други културни манифестации.⁶ Проектот за збратимување на градовите во ЕУ,⁷ проектите како „Негледс Европа“ (Netd@ys Europe)⁸ каде јавноста се поканува да ги користи новите технологии за образование и култура, проектот „Дебора“ (Debora)⁹ кој овозможува електронски пристап до книгите од Ренесансата се само уште некои од проектите кои ја покажуваат намерата на Европската комисија за градење на

⁴ http://europa.eu/legislation_summaries/culture/l29006_en.htm, пристапено на 24.03.2015.

⁵ Одука бр. 1982/2006/ЕС донесена од ЕП и Советот на 18.12.2006, ОЈ L 412/1(30.12.2006), <http://cordis.europa.eu/documents/documentlibrary/90798681EN6.pdf>, пристапено на 24.03.2015.

⁶ http://ec.europa.eu/programmes/creative-europe/actions/capitals-culture_en.htm, пристапено на 24.03.2015.

⁷ https://eacea.ec.europa.eu/europe-for-citizens/funding/town-twinning-0_en, пристапено на 24.03.2015.

⁸ http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/general_framework/c11045_en.htm, пристапено на 24.03.2015.

⁹ <http://cordis.europa.eu/libraries/en/intro.html>, пристапено на 24.03.2015.

европски културен идентитет. Во исто време ЕУ е заинтересирана и за зачувување на јазичната различност и тоа се докажува преку активното помагање за зачувување на јазичните на регионите и јазичите на малцинствата преку субвенционирање на нивното изучување и преку едукативните програми како што се „Сократ“ (Socrates)¹⁰ и „Леонардо да Винчи“ (Leonardo da Vinci)¹¹ кои содржат културни и уметнички обуки. „Медија програмата“ (Media program) служи за промовирање на аудиовизуелните политики преку организирање на разни работилници и преку давањето поддршка на млади професионалци за усовршување на нивните техники.

Со цел да го „оживее“ државјанството Европската Комисија особено внимаване посветува на директното вклучување на европските државјани во процесот на интеграција и тука пред сè мисли на младите луѓе. Така „Младинската Програма“ (Youth programme)¹² која започнала во 2000 и траела до 2006 година имала за цел, да го поттикне учеството на младите европски државјани во демократскиот живот, да придонесе за нивно активно учество на граѓанските права, да го развие чувството на припадност кон Европа како и чувствата на солидарност и взаемно разбирање и со тоа да допринесе за европска социјална кохезија.¹³

Европската Комисија гледа сериозно на проширувањето на Унијата како и на мобилноста и миграцијата и вложува напори за создавање на европски културен идентитет, а за тоа говори и фактот што 2008 година беше прогласена за Европска година за интеркултурен дијалог.¹⁴ Оваа одлука е особено значајна бидејќи на интеркултурниот дијалог се гледа како на алатка за јакнење на свеста и за промоција на активното европско државјанство кое ќе допринесе за надминување на социјалната ексклузија, расизмот и ксенофобијата и ќе допринесе за европска интеграција и кохезија.¹⁵

Од погоре направениот преглед може да се заклучи дека еден од приоритетите на политиките на Европската Комисија е создавање на европскиот културен идентитет. Затоа на културата и доделува специјален статус и на неа гледа и како на уметност и како на забава со цел да создаде заедничка европска свест и чувство за државјанство. Дали Европската Комисија успеала во намерата е прашање кое отвара дискусија. Доколку се земаат во предвид погоре разгледуваните програми донесени од страната на Европската Комисија ќе се заклучи дека истите се од големо значење за формирање на

¹⁰ Одука бр. 253/2000/ЕС донесена на 24 јануари 2000 од страната на ЕП и Советот, Official Journal L 28/03.02.2000 http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/general_framework/c11045_en.htm, пристапено на 25.03.2015.

¹¹ Одука бр. 1999/382/ЕС донесена на 26 април 1999 од ЕП и Советот, http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/general_framework/c11025_en.htm, пристапено на 25.03.2015.

¹² http://ec.europa.eu/youth/index_en.htm

¹³ Liza Tsalki види оп.цит.дело стр. 171.

¹⁴ Одука бр. 1983/2006/ЕС од ЕП и Советот донесена на 18.12.2006, http://europa.eu/legislation_summaries/culture/l29017_en.htm, пристапено на 25.03.2015.

¹⁵ Liza Tsalki види оп.цит.дело стр. 172.

европскиот демос. Сепак по последните проширувања на Унијата поделбите и различносите во Унијата се зголемија и тие може да доведат до уште поголеми проблеми од легитиматиска природа. По проширувањето Унијата улорно се обидува да го поврати балансот меѓу обединувањето и различноста. Затоа Европската Комисија препознавајќи ја зголемената различност во Унијата повика на воведување на холлистичка интегративска политика за да му се даде значење на европското државјанство. Така Европската Комисија повикува вниманието да биде дадено на поттикнувањето на дијалогот меѓу граѓаните и институциите, размените меѓу граѓаните и учеството во проекти преку границите. Европската Комисија смета дека: „со поттикнувањето на мобилноста на граѓаните, уметностите, културната и аудиовизуелната работа, европските државјани можат да имаат користи од можностите кои им се нудат благодарение на нивното различни и богато културно наследство и прифаќа дека постоејќи развој на европски идентитет кој е додаток на националните, регионалните, етничките, религиозните идентитети кои ги поседуваат европските државјани.“¹⁶

Грдењето за создавање на заеднички културен идентитет не е идеално. Така мотото „обединети во различносите“ може да има и спротивен ефект и да предизвика чувство на несигурност и културна дезориентација. Внапредните тензии доведоа до прогут на регионалната култура и развој на малите национализми (Баскијците, Шкотите, и така натаму), додека се повеќе и повеќе мигранти и популации од дијаспората кои живеат во Европа се чувствувваат отфрлени од европската културна психа.¹⁷

И покрај одредените ограничувања кои ги имаат некои од културните политики на Европската комисија кои имаат за цел создавање на европски државјани сепак можеме да заклучиме дека истите не се донесени залудно туку дека даваат одредени резултати. Така, Комисијата во нејзиното долгогодишно барање за создавање на нов заеднички европски идентитет кој ќе овозможи и висок степен на различност во исто време правилно оденела дека еден од начините да се постигне тоа е токму преку носење на разновидни културни политики. Политиките кои се разгледаани во текстот погоре се чекори кои водат во правилна насока, а доказ според некои автори за тоа е и фактот што тие создаваат чувство за културно припаѓање кон ЕУ. Она што понатаму е потребно да се направи е интроспекција и евалуација на работите кои се направени досега со цел да се идентификуваат слабостите и на тој начин новите културни политики кои ќе бидат иницирани од Комисијата ќе дадат уште подобри резултати во создавањето на европскиот културен идентитет.¹⁸

¹⁶ Making Citizenship Work: Fostering European Culture and Diversity Through Programmes for Youth, Culture, Audiovisual and Civic Participation, COM2004/154, http://ec.europa.eu/education/simplifies/justice_freedom_security/citizenship_of_the_union/129013_en.htm, пристапено на 25.03.2015.

¹⁷ Liza Tsalki види оп.цит. дело стр. 178.

¹⁸ Liza Tsalki види оп.цит. дело стр. 179.

Заштита на Европското филмско наследство

Европската Унија ги поттикнува земјите-членки да соработуваат со цел да се одржи и заштити европското филмско наследство (тоа е предвидено со членот 167 од Договорот за функционирање на Европската Унија).¹⁹ Препораките доста-вени до членките на ЕУ повикуваат на методолошко собирање, каталогизирање, заштита и одржување на филмското наследство за тоа да може да им биде достапно и на идните генерации.²⁰ Земјите-членки на Унијата имаат обврска на секои две години да ја информираат Европската Комисија што направиле во тој поглед. Во јули 2010 година беше објавен вториот извештај за имплементацијата на овие препораки. Во нешто се алармира за опасноста која му се заканува на европското филмско наследство со оглед на тоа што дигиталната ера носи нови начини за изработка и презентација на филмовите, а времето на видео-лендите полека изминува. Во извештајот се нагласува дека алармантни 80% од филмовите без звук се изгубени и се повикуваат институциите одговорни за филмското наследство да продолжат со напорите за негово зачувување и да се прилагодат на новите технологии.

Содржини на интернет

И покрај брзот развој на дигиталните технологии, дигиталната дедематеријализација на содржината и натаму претставува голем предизвик за Европската Унија. Се уште постојат многу препреки за дигиталната дистрибуција на културните добра и услуги. Сепак, поради се поголемиот број нелегални преземања на содржините од интернет се доведува во опасност одржливоста на единствениот европски пазар за дигитални содржини. Европската Комисија преку низа консултативни процеси се обидува да покрене широка дебата за тоа како да се развие ефективен интернет пазар за добра и услуги, со заштита на интелектуалната сопственост. Консултациите најмногу се однесуваат на улогата на нелегалните интернет пазари, како и на можностите за функционални модели кои ќе ги штитат авторските права.²¹ По консултативниот процес, Комисијата се обврза да продолжи со проактивната улога со цел да обезбеди дигитален пазар кој ќе ги почитува културните разлики и кој ќе обезбеди широка палета на креативни содржини на интернет, а истовремено ќе понуди подобри услови за носителите на

¹⁹ Достапен на <http://eshk.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?ip=QJfC-2008-115-0047:0199:EN:PDF> (28.10.2010)

²⁰ Целиот документ е достапен на: [http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?ip=CELEX:32005H0865:EN:NOT\(28.10.2010\)](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?ip=CELEX:32005H0865:EN:NOT(28.10.2010))

²¹ Сите заинтересирани страни имаат можност да го дадат своето мислење до 5 јануари 2010 година. Комисијата сета е во процес на анализа на насобраните содржини, кои можат да се најдат на http://ec.europa.eu/avpolicy/other_actions/consultation_2009/index_en.htm (23.10.2010)

правата во дигиталното опкружување.²² Комисијата, исто така, се стреми кон поставување избалансирани и трајни основи за иновативен и конкурентен дигитален пазар во Европа, кој ќе понуди одржливи онлајн услуги.

Информациското општество и Европската унија

Активностите на Европската комисија беа од пресудно значење за брзот напредок на планот на либерализацијата на телекомуникациите и, особено, за раното осознавање на доблестите на информациското општество.²³ Во 1993 година, во *Белата книга за растот, вработувањето и конкурентноста*²⁴ Комисијата недвосмислено го акцентираше значењето на информациското општество за севкупните процеси на економското интегрирање на Европа. Извештајот ја гледа заедничката европска информациона инфраструктура во корелација со: создавањето нови пазари; отворањето нови работни места и, воопшто, со комплетниот европскиот економски растеж.

Заради остварување на наброените вредности специјално оформена експертска група раководена од комесарот *Мартин Бенгеман*, до јунскиот Европски совет во 1994 година поднесе *Извештај за информациското општество*²⁵ во која ја потенцира: итноста и неопходноста од конкурентност на европските компании на меѓународно ниво; потребата од либерализација и консолидација на универзалниот сервис, како и потребата од финансирањето на информациската инфраструктура од страна на приватниот сектор, додека јавниот сектор го овозможува тоа.

Во средината на 90 тите години, во рамките на Европската унија очигледни се тенденциите за консолидирање на активностите во правец на градење информациско општество. Во 1994 година, Европската комисија го објави соопштението *Патот на Европа кон информациско општество – акциски план*²⁶ во кое акцентот го стави врз: правната рамка во насока на либерализација; поттикнувањето иницијативи во рамките на трансевропските мрежи; социјалните и културолошките прашања и унапредување на информациското општество.²⁷

Во 1996 година, во соопштението *Европа на преден план*²⁸ се дефинираат следниве нови приоритети:

²² Документот што произлезе од консултациите, "Creative Content in a European Digital Single Market: Challenges for the Future", Октомври 2009, е достапен на http://ec.europa.eu/avpolicy/docs/other_actions/col_2009/reflection_paper.pdf (29.10.2010)

²³ H. Schoof - W. Brown, *Information Highways and Media Policies in the European Union, Telecommunication Policy*, 1995, Vol. 19, No. 4, p.325-38.

²⁴ COM (94) 96, 6 April 1994.

²⁵ Куќа верзија на Извештајот види на <http://www.epractice.eu/en/library/281360>; целината на документот видете ја на <http://www.cyber-rights.org/documents/bangemann.htm>

²⁷ Ibid.

²⁸ COM (96) 392 final, 30 August 1996.

- фаворизирање на либерализацијата на телекомуникациите во функција на значително подобрување на деловниот амбиент и заокружување на внатрешниот пазар;

- приспособување на образовните едукативните структури на државите-членки;

- значително инвестирањето во информациското општество како и утврдување на импликациите на информациското општество врз граѓаниног.

Во ова соопштение информациското општество е поставено како концепт во полза на унапредување на европската кохезија и заштитата на основните човекови права, пред сè на правото на приватност, преку дефинирање глобални правила за: пристап кон пазарот; правата од интелектуалната сопственост; заштитата на приватноста и на податоците; штетните и нелегалните содржини на интернет; даночните прашања; сигурноста на информациите; фреквенциите; интер-операбилноста и стандардите.²⁹

Во наведената смисла, како приоритет е поставена неопходноста од усогласување на бројните регулаторни мерки што ќе се преземаат на европски и на национален план, а со цел спречување дисторзии во функционирањето на внатрешниот пазар. Комисијата предлага примена на следниве механизми: усвојување правно обврзувачки инструмент; примена на постапка на претходно информирање и апликација на постапка на консултирање.

На 3 декември 1997 година беше објавена *Зелената книга за конвергенцијата на телекомуникациите, медиумите и информациската технологија*.³⁰ Форумациите во оваа публикација не беа изложени во форма на прецизни одговори, туку на бројни прашања што предизвикаа силна полемика низ континентот. Клучната порака на овој документ беше конвергенција не преку усвојување дополнителни, туку преку преиспитување на постојните прописи.³¹

Културната разновидност и конкурентноста на аудиовизуелната индустрија

Во европската медиумска политика, регулирањето на радиодифузната односно аудиовизуелната област, се карактеризира и со две други специфични цели — промовирање на културната разновидност и конкурентноста на европската аудиовизуелна индустрија. Овие две цели се заемно испрелетени. Европската аудиовизуелна индустрија претставува значаен сегмент на економијата на европските земји. Меѓутоа, во изминатите децении оваа индустрија бележи економски пад поради трговскиот дефицит со американската аудиовизуелна индустрија кој изнесува од 6 до 7 милијарди евра секоја година. Од друга страна, огромната популарност на увезените американски програми

²⁹ Ibid.

³⁰ COM (97) 623, 3 December 1997.

³¹ Ibid.

(филмови, серии, забавни шоу програми и др.) има негативно влијание врз зачувувањето на европските културни вредности и културниот идентитет на различните народи и култури во Европа. Двете цели беа вградени уште во претходната Директива Телевизија без граници³¹, а нивното остварување беше потпомогнато со серија мерки насочени кон поттикнување на продукцијата и дистрибуцијата на европски телевизиски програми или 'европски дела'. Во Директивата беше наведено дека сите земји-членки на Европската унија треба, секогаш кога е тоа можно и преку соодветни средства, да им наложуваат на радиодифузерите да резервираат значаен дел од нивното време за емитување на 'европски дела', во кои не спаѓаат вестите, спортските настани, игрите, рекламирањето, телешопингот и телетекст услугите. Во Директивата за аудиовизуелни медиумски сервиси оваа обврска е задржана за линеарните телевизиски сервиси во членот 4, но во членот 3 е воведена и дополнителна обврска за аудиовизуелните услуги на барање, кои исто така треба да ја промовираат продукцијата и пристапот до европските дела. Под европски дела, според Директивата, се подразбираат сите програми кои се произведени врз основа на договори за билатерална копродукција склучени меѓу земјите-членки на Европската унија и трети земји, под услов копродукцентите од Европската унија да учествуваат со поголем удел во продукциските трошоци и да имаат контрола врз продукцијата. Најаму, во членот 5 на Директивата за аудиовизуелни медиумски сервиси се наведува дека земјите-членки треба да обезбедат, таму каде е можно, радиодифузерите (на национално ниво) да резервираат најмалку 10 отсто од своето време (не сметајќи го времето назначено за весте, спортски настани, игри, реклами, телетекст услуги и телешопинг) или најмалку 10 отсто од нивниот програмски буџет за европски дела создадени од независни продуценти. Оваа обврска, откако ќе се воведат во националната регулатива, радиодифузерите треба да ја постигнат постепено, а најголна во рок од пет години од влетувањето во сила. Целта на оваа мерка е да се стимулира создавањето на нови и оригинални европски дела кои се произведени надвор од уредувачката контрола на радиодифузерите, како и да се стимулира развојот на малите и средни продуцентски компании.

Освен овие мерки, чија цел е да се поттикне дистрибуцијата или 'тиражуирањето' на европските дела меѓу публиката, Европската Унија има усвоено и мерки за финансиска поддршка на продукцијата на европски аудиовизуелни дела преку програмите за финансирање MEDIA.³² Целта на програмите MEDIA е да се зајакне конкурентноста на европската аудиовизуелна индустрија со серија мерки за финансиска поддршка на обуки за професионалците во оваа област, продукција на аудиовизуелни дела, а најмногу за поддршка на продукцијата и дистрибуцијата на кинематографски дела и програми. Медиа програмата, главно, кофинансира тренинг иницијативи на медиумските професионалци, развој на продукциски проекти (играни филмови, ТВ драми, документарци, анимирани филмови итн), и ја поддржува промоцијата на европските аудиовизуелни производи. Изминатите дваесетина години, MEDIA има поддржано продукција и дистрибуција на

³¹ Програмата MEDIA (2007-2013) е достапна на http://ec.europa.eu/culture/media/programme/docs/overview/media_info_en.pdf (20.10.2010)

игралници филмови како и тренинг активности, фестивали и проекти за промоција на европскиот континент. Од 2001 до 2006 година, повеќе од половина милијарда долари беа наменети за финансирање на околу 8000 проекти во 30 европски земји. Програмата MEDIA расплага со буџет од 755 милиони евра за периодот од 2007-2013 година. Расположливниот буџет овозможува значајни инвестиции, особено во приватниот сектор. Програмите за поддршка претставуваат олеснување во смисла на прилагодувањето кон брзо растечките технологии и сѐ поголемиот број играчи во аудиовизуелниот сектор.

Главните цели на MEDIA програмата се следниве:

* креирање силен европски аудиовизуелен сектор, како одраз на почитувањето на европскиот културен идентитет и наследство;

* зголемување на партиципацијата на европските аудиовизуелни дела во и надвор од Европската унија;

* зајакнување на конкурентноста на европските аудио-визуелни сектори со овозможување пристап до финансирање, како и унапредување на дигиталната технологија.

Summary

Brand new cultural space globally was shared in the late 20th century. It was a consequence of the development of the media and communications. Because of specificity of the political nature of the European Union this European cultural identity is particularly interesting. In this manner in the EU we may say that we have specific policies for the protection of cultural heritage, artistic collaboration, for the support of the policies of the Member States in the field of cultural heritage that have European importance. The information society has become a preoccupation not only for the theorists of the democracy, but also for the government policies for which a representative example are the Member States of the European Union and the Union as a whole.

Корисена литература:

1. Одулка бр. 508/2000/ЕС на ЕП и Советот, 14.02.2000, http://eur-lex.europa.eu/legal_content/EN/TXT/?uri=CELEX:32000D0508.
2. Одулка бр. 1982/2006/ЕС донесена од ЕП и Советот на 18.12.2006, OJ L 412/1(30.12.2006), <http://ec.europa.eu/documents/document/attach/90798681EN06.pdf>.
3. Одулка бр. 253/2000/ЕС донесена на 24 јануари 2000 од страната на ЕП и Советот. Official Journal L 28/03.02.2000 http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/general_framework/021043_en.htm
4. Одулка бр. 1999/382/ЕС донесена на 26 април 1999 од ЕП и Советот, http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/general_framework/021025_en.htm
5. Tsahuridu, Liza: The Construction Of European Identity And Citizenship Through Cultural Policy, European Studies 24 (2007).

6. Одлука бр. 1983/2006/ЕС од ЕП и Советот донесена на 18.12.2006, http://europa.eu/legislation_summaries/culture/29017_en.htm, припадено на 25.03.2015.
7. Одлука 2004/154 Making Citizenship Work: Fostering European Culture and Diversity Through Programmes for Youth, Culture, Audiovisual and Civic Participation,
8. Schoof, H. - W. Brown, Information Highways and Media Policies in the European Union, *Telecommunication Policy*, 1995, Vol. 19, No. 4,

Посетени веб страни:

1. http://ec.europa.eu/culture/tools/culture-programme_en.htm,
2. http://europa.eu/legislation_summaries/culture/29006_en.htm,
3. <http://cordis.europa.eu/libraries/en/intro.html>,
4. <http://cordis.europa.eu/libraries/en/intro.html>,
5. <http://cordis.europa.eu/libraries/en/intro.html>,
6. Документот што произлезе од консултациите, "Creative Content in a European Digital Single Market: Challenges for the Future", Октомври 2009, е достапен на: http://ec.europa.eu/avpolicy/docs/other_actions/col_2009/reflection_paper.pdf (29.10.2010)
7. Куса верзија на Извештајот види на <http://www.epractice.eu/en/library/281360>; целната на документот видете ја на <http://www.cyber-rights.org/documents/bangemann.htm>

д-р Љубомир Д. Фрчковски¹

342.727

ЗАРОБЕНА ПУБЛИКА (COMPELLED LISTENING)

Преклопување на права во делот на слободата На изразување

Апстракт

Во текстот се анализира структурата на правото на слободата на изразување и посебно малку истражуваниот дел на истото кој се нарекува забрана на присилно слушање. Имено, слободата на изразување се состои од четири композитно сложени права: право на активно изразување (најчесто познато како право на говор); право на неprecено примање информации (право на слушање); забрана од присилување на говор (може да биде формулирано како слобода од присилување на говор); и забрана на присилување на слушање (слобода од присилно слушање).

Како првите две слободи се општо познати и основа на богата судска практика на заштита и потесно дефинирање, последните две забрани, а посебно последната (забрана од присилно слушање) е најмалку позната и најконтраверна од аспект на судската пракса која ја покрива.

Во обидот да се позиционира слободата од присилување на индивидуата да слуша нечији пораки кои одбива да ги прими од различни причини слободно диспозиционирани само нему, на субјектот, судската практика и теорија секако се судира со потесно сумирање на моментите и ситуациите кога индивидуата е така да се каже "заробена" и неможе да одбегне да слуша што и се сервира или најмалку мора да жртвува некое свое друго право за да го направи тоа. Тоа е институтот кој теоријата на човековите права го нарекува "заробена публика". Текстот ги елаборира нив и судските случаи со нивните образложенија.

Во текстот се фрла бегол компаративен поглед на праксата во Република Македонија од овој агол која е потполно непозната и која била со случаи на прекршување на овие слободи.

¹ Авторот е редовен професор на Правниот факултет „Јустинијан Први“, УКИМ, Скопје

